

A pszichológiai és pszichiátriai szakértői tevékenység nehézségei a gyermekek sérelmére elkövetett nemi erkölcs elleni bűncselekmények büntetőeljárásában

Difficulties of forensic psychological and psychiatric expertise on sexual coercion against children in prosecution

Sófi Gyula

Dr., osztályvezető főorvos,
igazságügyi szakértő
Heim Pál Országos
Gyermekgyógyászati Intézet,
Pszichiátriai Osztály
drsofigyula@
igazsagugyigyermebpszichiater.hu

Törő Krisztina

Dr. PhD., egyetemi adjunktus
Pázmány Péter Katolikus Egyetem,
Bölcsészeti- és Társadalomtudományi Kar,
Pszichológiai Intézet,
Személyiség- és Klinikai Pszichológia
Tanszék
torokristl@gmail.com

Csikós Gábor

Dr. PhD., egyetemi adjunktus
Károli Gáspár Református Egyetem,
Pszichológiai Intézet
Fejlesztéslélektani Tanszék
csikosgabor1985@gmail.com

Absztrakt

Cél: A gyermekek szexuális kizsákmányolásának, valamint a sérelmükre elkövetett más, a nemi élet szabadsága és a nemi erkölcs elleni bűncselekmények közé tartozó törvényi tényállásokba ütköző cselekmények büntetőjogi szankcionálása és az áldozattá válás negatív hatásainak enyhítését célzó intézmények nagy változásokon mentek keresztül az utóbbi pár évben, hiszen egyre nagyobb fókuszba került az áldozatvédelem és áldozatsegítés. A tanulmány célja, hogy egy esettanulmányon keresztül betekintést nyújtson a gyermek- és fiatalok sérelmére elkövetett nemi élet szabadsága és a nemi erkölcs elleni bűncselekményekkel kapcsolatos igazságügyi pszichológiai és pszichiátriai szakértői tevékenység keretében végzett gyermekvizsgálatok különböző aspektusaiba és a traumatizálódás körülményeibe.

Módszertan: A büntetőeljárás során számos gyakorlati kérdés merül fel a gyermek- és a fiatalok sértettek és terheltek igazságügyi szakértői vizsgálatával kapcsolatban. A bemutatásra kerülő esettanulmányban a 17 éves vizsgálati személy élettörténetét felvázolva, aktuális élethelyzetéből fakadó cselekményeit és érzelmi világát felvillantva elemzik a szerzők a gyermekprostitúció kérdéskörét az igazságügyi pszichológiai és pszichiátriai szakértő szemszögéből.

Megállapítások: A szerzők által bemutatott eset szemlélteti a probléma súlyosságát, az áldozat kiszolgáltatottságát, reménytelenségét, valamint a büntetőeljárás hosszát. Beigazolódott, hogy az élettörténeti események és az aktuális szorongásos zavarok, a pszichés labilitás között kauzális összefüggés van.

Érték: A rendészeti területen dolgozó szakemberek gyakran szembesülnek az igazságügyi szakértő kirendelésének szükségességével. A rendészeti felkészültség és a klinikai pszichológia és pszichiátriai szakmai kompetencia jelentős mértékben eltérő ismeretanyagot jelent. Jelen tanulmány, a bemutatott szakértői feladatok révén, hasznos segítséget ad a rendészeti dolgozók részére a mindennapi feladataik ellátásához.

Kulcsszavak: igazságügyi szakértői tevékenység, igazságügyi pszichológus, igazságügyi pszichiáter, trauma

Abstract

Aim: The legal environment for sexual coercion against children and victimization has undergone major changes in the last few years, with an increasing focus on victim protection and victim assistance. The aim of this study is to provide insight, through a case study, into different aspects of forensic psychological and psychiatric examinations of children in relation to the sexual coercion of minors and the circumstances of traumatization.

Methodology: As minor victims and suspects are also subject to forensic examination in criminal expertise, a number of practical issues arise. In the case study presented here, the issue of child prostitution will be analyzed by outlining the life story of the 17-year-old subject, her current life situation, her actions, and her emotional factors.

Findings: The case is representative of the seriousness of the problem, the victim's vulnerability, her hopelessness, and the length of the criminal proceedings. A causal relationship between life events and current anxiety disorders and psychological instability is demonstrated.

Value: Law enforcement professionals are often faced with the need to assign a forensic expert. Law enforcement training and clinical psychology and psychiatric professional competence represent significantly different knowledge. This study, through the presented expert tasks, provides useful assistance to law enforcement officers in the performance of their daily tasks.

Keywords: forensic expertise, forensic psychiatry, forensic psychology, trauma

Bevezetés

Azzal, hogy az áldozatok a sérelmükre elkövetett bűncselekmények következtében milyen helyzetbe kerülnek, milyen „szerepet töltenek be”, elsőként Benjamin Mendelsohn foglalkozott, amikor 1947-ben egy pszichiátriai kongresszuson „*A bio-pszicho-szociológia új távlatai: az áldozattan*” címmel tartott előadást (Marshall, 2011). Ettől kezdve – számos egyéb más tényező együttes hatásaként – egyre nagyobb hangsúlyt kaptak az igazságszolgáltatásban az áldozatok igényei és jogai.

A Magyar Kormány az áldozatsegítést kiemelt jelentőségű feladatának tekinti. A 2020-as és 2021-es évben e téren – a korábbi évekhez viszonyítva – fokozottabb kormányzati/jogalkotói intézkedések voltak tapasztalhatók. A zéró tolerancia elve mentén határozott és szigorú lépéseket eszközölt a magyar jogalkotó a gyermekek védelme érdekében a Büntető törvénykönyvről szóló 2012. évi C. törvénynek (a továbbiakban: Btk.) a 2021. évi LXXIX. törvénnyel történt módosításával. E törvénnyel számos olyan szabály került bele a Btk.-ba vagy módosult a már meglévő rendelkezés, amely a gyermekek fokozottabb védelmét szolgálja nemcsak a nemi élet szabadsága és a nemi erkölcs elleni bűncselekmények vonatkozásában, hanem egyéb más bűncselekmények törvényi tényállásának, valamint általános részi rendelkezések módosítása, kiegészítése által is. Ezek közül a teljesség igénye nélkül néhány példa.

A Btk. 28. §-ába beillesztett (1a) bekezdésben foglaltak következtében az olyan, a társadalomra fokozottan veszélyes bűncselekmények, mint például az erős felindulásban elkövetett emberölés, az emberrablás, vagy a nemi élet szabadsága és a nemi erkölcs elleni bűncselekmény elévülési ideje meghosszabbodik akként, hogy ha e bűncselekmények sértettje a bűncselekmény elkövetésekor a 18. életévét még nem töltötte be, akkor az elévülés határidejébe nem számít be az a tartam, amíg a 21. életévét be nem tölti vagy be nem töltötte volna e bűncselekmények sértettje.

Ugyancsak a szigorítást célozta a jogalkotó a Btk. 38. § (5) bekezdésének módosításával, amikor e szakasz c) pontjával kizárta azon elkövetőket a feltételes szabadságra bocsátás lehetőségéből, akik nyolcévi vagy ennél súlyosabb szabadságvesztéssel fenyegetett nemi élet szabadsága és nemi erkölcsi elleni bűncselekményt 18. életévét be nem töltött személy sérelmére követtek el, és e cselekmény miatt végrehajtandó szabadságvesztés-büntetésre ítélte őket a bíróság.

Akként is védeni kívánta a Kormány a gyermekeket a szexuális bűncselekmények elkövetőitől, hogy a Btk. 52. § (3) bekezdésében felsorolt cselekmények elkövetőit végleges hatállyal történő eltiltással sújtja mindazon foglalkozás gyakorlása vagy egyéb tevékenység végzése vonatkozásában, amelynek

keretében 18. életévét be nem töltött személy nevelését, felügyeletét, gondozását, gyógykezelését végzi az elkövető, illetve ilyen személlyel egyéb hatalmi vagy befolyási viszonyban áll.

A szabadságvesztés felfüggesztésének próbaideje alatt pedig – a bíróság mérlegelési lehetőségét kizárva – kötelezően pártfogó felügyelet alatt áll az elkövető, ha 18. életévét be nem töltött személy sérelmére elkövetett nemi élet szabadsága és a nemi erkölcs elleni bűncselekmény miatt ítélték szabadságvesztésre [Btk. 69. § (2) bekezdés e) pont].

A szexuális erőszak Btk. 197. §-ban foglalt törvényi tényállását a már szabályozott minősített esetekhez képest még súlyosabban büntetendő minősített esetekkel egészítette ki a jogalkotó a (4) és (4a) bekezdések módosításával, kifejezetten a 18. életévüket be nem töltött személyek védelmét célozva ezzel is.

Figyelemmel arra, hogy e módosítások hatályba lépése óta rövid idő telt el, a hatékonyságuk még nem mutatható ki.

A Btk. fent hivatkozott módosítása mellett azon kormányzati intézkedés is tetten érhető, amellyel a már áldozattá vált személyek számára egyedi igényekhez igazodó segítséget kíván biztosítani az áldozatsegítő központok működtetésével. Ezáltal az Igazságügyi Minisztérium hálózatszerű, jól szervezett, azonnali, szükség esetén pedig hosszú távú támogatást nyújthat a rászorulóknak részére. Az áldozatsegítő központok az ország nagyobb városaiban érhetők el ([URL1](#)), amelyekről személyesen, 0–24 órás áldozatsegítő vonal fenntartása által telefonon, valamint e-mail útján is segítséget kérhet az arra szoruló személy. A segítségnyújtás keretében az áldozatok a sérelmükre elkövetett bűncselekményt követően kialakuló krízishelyzet orvoslására pénzügyi segélyben részesülhetnek, amely a személyre szabott tájékoztatás, az érzelmi segítség, pszichológus szakemberrel történő konzultáció lehetőségének biztosítása mellett átmeneti biztonságot adhat a kialakult helyzetben.

Hazánk kiterjedt áldozatsegítési szervezetei és szolgáltatási rendszere kimagasló szakmai munkát végzők segítségével valósul meg, akik nem ritkán szakértői tevékenységet is végezhetnek a büntetőeljárásban (Barabás, Farkas & Kiss, 2021). Az igazságügyi pszichológus és az igazságügyi pszichiáter szakértőként¹ rendelhető ki a nyomozás és a bírósági eljárás során a büntetőeljárásról szóló 2017. évi XC. törvény (a továbbiakban: Be.) 188. §-ának (1) bekezdése alapján, s az általa adott szakvélemény a bizonyítás eszköze.²A Be. hivatkozott rendelkezése szerint, ha a büntetőeljárásban bizonyítandó tény megállapításához

---

1 Az igazságügyi szakértői tevékenységről szóló 2016. évi XXIX. törvény szabályozza a szakértő feladatait. Jelen munkában a továbbiakban szakértő alatt a pszichológus szakértőt és a pszichiáter szakértőt értjük.

2 2017. évi XC. törvény a büntetőeljárásról, 188–200. §-ok.

vagy megítéléséhez különleges szakértelem szükséges, szakértőt kell alkalmazni. A Be. olyan eseteket is szabályoz, amikor a szakértő kirendelésétől el lehet/kell tekinteni, illetve amikor kötelező a szakértő kirendelése. Például: 197. § (5) bekezdés: „*Más eljárásban kirendelt szakértőnek a szakkérdés tárgyában készített szakvéleménye a büntetőeljárásban szakvéleményként figyelembe vehető*”. Ebben az esetben tehát nem kötelező új szakértőt kirendelni, a más eljárásban az adott szakkérdés tárgyában készített szakvélemény felhasználható, ez egyrészt gyorsítja az eljárást, másrészt költséghatékony. Megemlítendő, hogy a bírói gyakorlat a más eljárásban készített szakvéleményt fenntartásokkal kezeli, mert nem biztos, hogy az abban foglaltak maradéktalanul felhasználhatók. Egy egyszerű példával élve: a korábbi orvosszakértői vélemény egy élet elleni bűncselekmény vonatkozásában készült annak megállapítása érdekében, hogy a bűncselekmény elkövetője kóros elmeállapotú-e. Az, hogy e bűncselekmény vonatkozásában megállapítható volt a kóros elmeállapot, nem fogja automatikusan azt jelenteni, hogy az ugyanazon elkövető által megvalósított szexuális erőszak vonatkozásában is fennáll a kóros elmeállapot.

Vegyünk egy másik példát: Be. 686. §: „*A bűncselekmény elkövetésekor a tizenkettedik életévét betöltött, de a tizennegyedik életévét be nem töltött fiatalok-rú beszámítási képességének és a bűncselekmény következményeinek felismeréséhez szükséges belátási képességének vizsgálata érdekében – a megalapozott gyanú közlését követően – jogszabályban meghatározottak szerint haladéktalanul gondoskodni kell a szakértői kirendelésről.*” A bíróság a feltételek fennállása esetén nem mérlegelheti a szakértő kirendelését, az a törvény rendelkezésénél fogva kötelező.

A szakértő különleges szakértelmével segíti a büntetőeljárást, feladata a bizonyítandó tényekre vonatkozó szakvélemény megalkotása. Ugyanis az igazságügyi szakértőkről szóló 2016. évi XXIX. törvény (a továbbiakban: Szaktv.) 3. §-ának (1) és (3) bekezdései szerint az a feladata, hogy a hatóság kirendelése vagy megbízás alapján, a tudomány és a műszaki fejlődés eredményeinek felhasználásával készített szakvéleménnyel, a függetlenség és pártatlanság követelményének megtartásával döntse el a szakkérdést és segítse a tényállás megállapítását, és e tevékenységét az arra irányadó szakmai szabályok megtartásával, legjobb tudása szerint köteles végezni. A szakmájának szabályai, valamint a szakmai kompetenciájának megfelelően a szakvéleményében rögzíti a tényeket, illetve következtetései alapján további tényekre következtet. A Szaktv. 47. § (4) bekezdése taxatív felsorolja a szakvélemény kötelező tartalmi elemeit, ezek az alábbiak:

- a lelet,
- a vizsgálat módszerének rövid ismertetése,

- a szakmai ténymegállapítások,
- a szakértő véleménye,
- ha az ügyben korábban vizsgálat lefolytatására került sor és a kirendelés erre kiterjed, a korábbi vizsgálatra vonatkozó adatok és megállapítások értékelése,
- a módszertani levélre történő utalást, illetve a módszertani levélben foglaltaktól történő eltérés esetén ennek indokait,
- az arra való utalást, hogy az igazságügyi szakértő mely szakterületen jogosult szakvéleményt adni, illetve, hogy az igazságügyi szakértő vagy más személy eseti szakértőként járt el.

A Legfelsőbb Bíróság 17. számú Irányelve szerint a pszichológus, illetve pszichiáter szakértői vélemény *„beszerzése különösen akkor indokolt, ha a kellő alapossággal felderített tényállás alapján, az eset sajátos körülményeire (a gyermekek egyénisége, érzésvilága, a családban kialakult légkör stb.) is figyelemmel várható, hogy az elősegíti a gyermek érdekét szolgáló helyes döntést.”* A Kúria ezen irányelvet az 1/2014. számú PJE határozatában a 2014. március 15. napján hatályba lépett Polgári törvénykönyv eltérő rendelkezéseire tekintettel a továbbiakban már nem tartotta irányadónak, azonban a szakértői vélemény elengedhetetlenül fontos körülmény maradt a büntetőeljárásban.

A bűncselekmények 18. életévüket be nem töltött áldozatai (sértettjei)

Gyermekkor és fiataikor

Általánosságban a jog világában a gyermekkor felső határa tulajdonképpen a fiataikor alsó határa, tehát a tizenkettedik életévig tart, azonban a pszichológiában/pszichiátriában a gyermekkort a tizedik életévig tartjuk számon, amely különbség az igazságügyi szakértői tevékenység végzésének folyamatában kiemelt jelentőségűvé tud válni (Blaskó, 2020). Fontos azonban kiemelni, hogy a büntetőjog speciális jelentőséget tulajdonít az életkornak mind az elkövetői, mind a sértetti oldal tekintetében, és különleges határokat jelöl meg e szempontból, ezért nem mellőzhető a Btk.-beli fogalmak ismertetése.

Anélkül, hogy az életkornak az elkövetői oldali relevanciáját kimerítően elemezné jelen írás, néhány gondolat erejéig érintjük e területet. A büntetőjogi felelősségre vonás egyik feltétele a megfelelő életkor, amely a Btk. differenciált szabályozására tekintettel magyarázatot igényel. A Btk. IV. fejezete tartalmazza a büntethetőséget kizáró vagy korlátozó okokra vonatkozó szabályokat,

a büntethetőséget kizáró okok között szerepel a gyermekkor. A Btk. 16. §-a szerint „*Nem büntethető, aki a büntetendő cselekmény elkövetésekor a tizennegyedik életévét nem töltötte be...*”, azonban a Btk. az idézett tagmondatot követő taxatív felsorolásával feloldja a gyermekkorú (vagyis a tizennegyedik életévüket be nem töltött) bűnelkövetők büntetlenségét kilenc bűncselekmény³ tekintetében, és a büntethetőség korhatárát a tizenkettedik életév betöltéséhez köti, amennyiben a gyermek az elkövetéskor rendelkezett a bűncselekmény következményeinek felismeréséhez szükséges belátással, ez utóbbi megállapítása orvosszakértői kérdés. A gyermekkorú bűnelkövetők büntetlenségének felsorolt bűncselekmények vonatkozásában történő feloldását a meghatározott bűncselekmények fokozott társadalomra veszélyessége indokolta.

A Btk. 105. § (1) bekezdése értelmében „*Fiatalkorú az, aki a bűncselekmény elkövetésekor tizenkettedik életévét betöltötte, de a tizennyolcadikat nem.*” E fogalomnak valamennyi különös részi deliktum tekintetében irányadónak kellene lennie, azonban a fentiekben ismertetettek szerint a Btk. a 16. §-ban foglalt rendelkezésével a büntethetőségi alsó korhatárt a 14. életévben határozza meg főszabályként, amely alól taxatív felsorolt kivételeket enged meg. Mindebből az következik, hogy a fiatalkorúság-fogalom nem irányadó valamennyi különös részi deliktum tekintetében, hanem az a Btk. által meghatározott bűncselekmények vonatkozásában, a szükséges belátási képesség megléte esetén áll fenn, e bűncselekményeken kívül a főszabály, vagyis a 14. életév mint alsó korhatár az alkalmazandó a büntethetőség megállapítására.

A bírói gyakorlat egységes abban, hogy a szakértő nem nyilváníthat véleményt jogi szakkérdésben, tehát nem veheti át a bíróság ítélkező funkcióját, neki a kirendelő hatóság/bíróság által feltett kérdésre kell választ adnia a szakvéleményében. Ezt felismerve rögzítette a jogalkotó a Szaktv. 47. § (6) bekezdésében, hogy „*[a] szakvéleményben jogkérdésben – ha jogszabály eltérően nem rendelkezik – nem lehet állást foglalni*”. E szabályra azonban nemcsak a szakértőnek,

---

3 „*Btk. 16. § Nem büntethető, aki a büntetendő cselekmény elkövetésekor a tizennegyedik életévét nem töltötte be, kivéve*

a) az emberölés [160. § (1)-(2) bekezdés],

b) az erős felindulásban elkövetett emberölés (161. §),

c) a testi sértés [164. § (8) bekezdés],

d) a hivatalos személy elleni erőszak [310. § (1)-(3) bekezdés],

e) a közfeladatot ellátó személy elleni erőszak [311. §, ha a 310. § (1)-(3) bekezdése szerint minősül],

f) a hivatalos személy vagy közfeladatot ellátó személy támogatója elleni erőszak [312. §, ha a 310. § (1)-(3) bekezdése szerint minősül],

g) a terrorcselekmény [314. § (1)-(2) bekezdés],

h) a rablás [365. § (1)-(4) bekezdés], és

i) a kifosztás [366. § (2)-(3) bekezdés]

elkövetőjét, ha a bűncselekmény elkövetésekor a tizenkettedik életévét betöltötte, és az elkövetéskor rendelkezett a bűncselekmény következményeinek felismeréséhez szükséges belátással.”

hanem a kirendelő hatóságnak/bíróságnak, illetve a megbízónak is figyelemmel kell lennie, amikor felteszi a szakértő által megválaszolendő kérdéseket, nem lehet tehát sem közvetlenül jogkérdés megválaszolására felhívni a szakértőt, sem közvetett módon ilyen kérdésben történő véleményalkotásra készíteni. Fontos azonban rögzíteni azt, hogy nem sérti a jogkérdésben való döntés tilalmát az, „ha a szakvélemény ténybeli és jogi elemeket együttesen is tartalmaz, hiszen egy jog által szabályozott közegben bekövetkezett eseménysor, emberi magatartás vizsgálatához szükség lehet a jog területére tartozó körülmények bemutatására”.⁴ Annak érdekében, hogy a szakértő a szakvéleményében a megválaszolendő kérdésre olyan választ adjon, amelyből a kirendelő hatóság/bíróság később meg tudja állapítani a jogilag releváns tényeket, különös figyelmet kell fordítani a kérdés megfogalmazására. Amennyiben a szakmai terminológia tekintetében a szakértő észleli, hogy más terminológia használatos szakmai, mint jogi értelemben, ezt jeleznie kell a kirendelő felé, hogy a jog számára ez helyesen legyen lefordítható a szakvélemény felhasználása során.

Áldozattá válás

Az ENSZ által 1985-ben kiadott Igazságszolgáltatás Alapelveinek Deklarációja a bűncselekmények és a hatalmi visszaélések áldozataival kapcsolatban a következőképp definiálja az áldozatok fogalmát. „*Áldozatok alatt olyan személyeket értünk, akik egyedileg vagy kollektíven sérelmet szenvedtek, beleértve a fizikai és mentális sérüléseket, érzelmi szenvedéseket, gazdasági szenvedéseket, alapvető jogaik lényeges korlátozását, amelyek sértik a tagállamok hatályos büntetőjogi normáit, érve alatta olyan normákat is, amelyek a bűnös hatalmi visszaéléseket tiltják. Áldozat alatt értendők az áldozat közvetlen családtagjai, illetve azok is, akik sérelmet szenvedtek, mert beavatkoztak annak érdekében, hogy segítsék az áldozatot nehéz helyzetében, vagy azért, hogy megelőzzék az áldozattá válást.*” (Szük, 1985).

A bűncselekmények áldozatainak segítéséről és az állami kárenyhítésről szóló 2005. évi CXXXV. törvény 1. §-a értelmében „... *áldozat a Magyarország területén elkövetett bűncselekmény és a Magyarország területén elkövetett tulajdon elleni szabálysértés természetes személy sértettje, valamint az a természetes személy, aki a Magyarország területén elkövetett bűncselekmény vagy a Magyarország területén elkövetett tulajdon elleni szabálysértés közvetlen következményeként hátrányt, így különösen testi vagy lelki sérülést, érzelmi megrázkódtatást, illetve vagyoni kárt szenvedett el*”.

---

4 A Be. 188. §-ához fűzött hatályos kommentárrészlet.

Hazánkban a 18. életévüket be nem töltötték körében az utóbbi öt évre vonatkoztatva alapvetően csökkenő tendenciát mutat az áldozatok száma (1. számú ábra).

1. számú ábra

Regisztrált sértettek, sértetté válások száma

	2015	2016	2017	2018	2019	2020
Gyermekkorú sértett	4138	3690	3475	2688	2170	2698
Fiatalkorú sértett	7034	6166	5465	4664	3654	3612
Összesen	11172	9856	8940	7352	5824	6310

Forrás: KSH (2021); (URL2).

Azonban a látencia, valamint a közvetett módon történő áldozattá válás esetei által az áldozatok száma magasabb lehet. Erőszakos bűncselekmény kiskorú sértettjei nagyobb valószínűséggel vannak kitéve hosszú távú pszichés hatásoknak, melyek a nemi erkölcs elleni bűncselekményekre hatványozottan igaz (Arata, 2000). Amennyiben a gyermek a személyiségfejlődés szenzitív időszakában válik áldozattá, ha mentális állapota (például skizofrénia) miatt sérülékenyebb, illetve nem rendelkezik szociális támogató közeggel, az megint csak jelentősen növeli a viktimizáció következményeinek súlyosságát. Különösen veszélyeztetettek azok a gyermekek, akik hátrányos vagy halmozottan hátrányos helyzetűek (Farkas, Sófi & Fekete, 2020).

A kiskorúak közvetlenül és közvetve egyaránt sérülhetnek, és a bűncselekménynek traumatizáló hatása lehet, de a büntetőeljárás során is viktimizálódhatnak. A történések felidézése, ismételt előadása (tanú meghallgatás során), valamint az elkövetővel való találkozás szintén traumatogén tényező. Ezzel összefüggésben meg kell említeni a Be. által biztosított különleges bánásmódra vonatkozó szabályokat is. A büntetőeljárás során alkalmazott különleges bánásmód alapulhat életkoron, állapoton és eljárási helyzeten,⁵ továbbá megkülönböztethetők a jogosultak aszerint is, hogy e bánásmódra mérlegelést nem tűrő helyzetük miatt jogosultak vagy pedig mérlegelés alapján. Külön döntés nélkül különleges bánásmódot igénylő személynek minősül az, aki nem töltötte be a 18. életévét, aki a fogyatékos személyek jogairól és esélyegyenlőségük biztosításáról szóló 1998. évi XXVI. törvényben meghatározottak szerint fogyatékos személynek minősül, valamint a nemi élet szabadsága és a nemi erkölcs

⁵ Be. 81. § (2) bekezdés.

elleni bűncselekmény sértettje is.⁶ A Be. kifejezetten rögzíti a 81. § (4) bekezdésében, hogy „[a] bíróság, az ügyészség és a nyomozó hatóság a különleges bánásmódot igénylő személy jogai gyakorlásának, kötelezettségei teljesítésének elősegítése és kímélete, illetve védelme érdekében a különleges bánásmódot megalapozó körülményeknek megfelelő, azokkal arányban álló intézkedést alkalmaz.” Annak érdekében, hogy a különleges bánásmód során alkalmazott eszközök alkalmazása ne váljon az érintett számára érdemben terhessé, a Be. lehetővé teszi a különleges bánásmód alkalmazásának visszautasítását, vagyis az érintett személy önrendelkezési jogának e körben történő gyakorlását. Fontos kivétel e főszabály alól azonban a Be. 83. § (2) bekezdésében foglalt rendelkezés, amellyel a jogalkotó az érintett személy életkorára figyelemmel felmerülő fokozott társadalmi felelősség okán kizárta a Be. 87–89. §-aiban meghatározott, a különleges bánásmód körébe tartozó intézkedések visszautasításának lehetőségét. Néhány példa a Be. által e bánásmód körében alkalmazható eszközök közül, amelyek jelen munka témájára tekintettel kiemelendők:

- a bíróság, az ügyészség és a nyomozó hatóság az érintett személy részvételét igénylő eljárási cselekményt úgy készíti elő, hogy az megisméltés nélkül elvégezhető legyen [Be. 85. § (1) bekezdés g) pont];
- a bíróság, az ügyészség és a nyomozó hatóság biztosítja, hogy az érintett személy az eljárási cselekmény során, valamint az eljárási cselekmény helyszínén a büntetőeljárásban részt vevő más személlyel szükségtelenül ne találkozzon, különösen, ha a különleges bánásmódot e személyhez fűződő viszonya alapozza meg [Be. 85. § (1) bekezdés h) pont];
- a bíróság, az ügyészség és a nyomozó hatóság a 18. életévét be nem töltött személy részvételét igénylő eljárási cselekmény esetén elrendelheti, hogy az eljárási cselekményen igazságügyi pszichológus szakértő, illetve jogszabályban meghatározott szaktanácsadó is jelen legyen [Be. 87. § (1) bekezdés ba-bb) alpontok];
- a 14. életévét be nem töltött személy részvételét igénylő eljárási cselekmény esetén az eljárási cselekményt az erre szolgáló vagy arra alkalmassá tett helyiségben kell elvégezni, illetve biztosítja, hogy az eljárási cselekményt minden alkalommal ugyanazon személy végezze [Be. 88. § (1) bekezdés b) és c) pontok].

Amennyiben a nemi élet szabadsága és a nemi erkölcs elleni bűncselekmény sértettje e helyzete miatt minősül különleges bánásmódot igénylő személynek és a 18. életévét nem töltötte be, a bíróság, az ügyészség és a nyomozó hatóság

---

6 Be. 82. §.

az eljárási cselekményről kép- és hangfelvételt készít [Be. 89. § (4) bekezdés b) pont], és mellőzheti a sértett tanúként történő kihallgatását, ha e személy kihallgatására a nyomozás során kép- és hangfelvétel készítésével már sor került [Be. 89. § (5) bekezdés].

A Be. által biztosított, előzőekben említett eszközök a sértett kíméletét szolgálják, amellyel a viktimizálódás és a traumatizálódás hatásainak csökkentésére törekedett a jogalkotó.

Számos esetben a lelki sérülések rejtve maradnak, hiszen az áldozat nem kér, ezért nem kap megfelelő kezelést. Előfordulhat, hogy olyan tartós következmények alakulnak ki, melyek a következő generáció sérülékenységét és megküzdési stratégiáit befolyásolják. A testi bántalmazás esetei feltételezhetően inkább felszínre kerülnek, mivel azonban a lelki bántalmazásnak nincsenek a környezet számára is felismerhetőbb jegyei (például kék foltok), arról gyakran a közvetlen környezet sem szerez tudomást.

Gyermekek szexuális áldozatként

A 2011/93/EU irányelv szerint a gyermekek szexuális bántalmazása, szexuális kizsákmányolása és a gyermekpornográfia elleni küzdelem kapcsán cél a gyermekek szexuális bántalmazással és kizsákmányolással szembeni védelme, és ennek érdekében számos szabályt vezetett be:

- „széles körű segítségnyújtási és támogatási intézkedések a gyermek áldozatok számára, különösen a büntetőeljárás nyomozási és bírósági szakaszában való részvételből fakadó esetleges további trauma megakadályozása;
- a segítségnyújtáshoz és támogatáshoz való hozzáférés, amint alapos okkal feltételezhető, hogy a gyermek bűncselekmény áldozatává vált;
- különleges védelem a családon belüli erőszakot bejelentő gyermekek számára;
- a segítség és támogatás függetlenítése attól a feltételtől, hogy a gyermek áldozat kész-e együttműködni a büntetőeljárás során;
- a gyermek áldozatok magánéletének, személyazonosságának és képmásának védelme.”

Speciális eset, amikor 18. életévét be nem töltött személyt kényszerítenek prostitúciós tevékenységre, melynek hosszú távú mentális következményei vannak (Farkas, Sófi & Fekete, 2020). Hazánkban az Alkotmánybíróság a gyermekprostitúció és a szabálysértések jogorvoslati rendszerét erre irányuló indítvány nyomán felülvizsgálta és alaptörvény-ellenességet állapított meg a 18/2020. (VII. 21.) számú határozatában. Tekintettel azonban arra, hogy a jogalkotó e

határozat meghozatalát megelőzően módosította a határozattal érintett, alaptörvény-ellenes jogszabályi rendelkezést (A szabálysértésekről, a szabálysértési eljárásról és a szabálysértési nyilvántartási rendszerről szóló 2012. évi II. törvény 172. §-a), az alaptörvény-ellenesség miatt a megsemmisítés jogkövetkezményének alkalmazása nem volt indokolt. Az elvégzett jogszabályi módosítás következtében 2020. július 1-től a 18. életévüket be nem töltött személyek szabálysértési felelősségre nem vonhatók.⁷

A szakértői tevékenység

Az Országos Igazságügyi Orvostani Intézet által kiadott korábbi módszertani levelekre⁸ épülve fogalmazódott meg az 5/2020 Módszertani levél.⁹ Ezen kívül számos jogszabályban szabályozzák az igazságügyi szakértők tevékenységét.

Az igazságügyi szakértői szakterületekről, valamint az azokhoz kapcsolódó képzési és egyéb szakmai feltételekről szóló 9/2006. (II. 27.) IM rendelet tartalmaz iránymutatásokat. Meghatározza például a szakértői névjegyzékbe való felvétel előfeltételeit (például az adott szakterületen szerzett képesítés és gyakorlat).

Az igazságügyi szakértői működésről szóló 31/2008 (XII. 31.) IRM rendelet pedig rendelkezik a szakvélemény tartalmáról (például lelet, ténymegállapítás, vélemény).

Az igazságügyi szakértőkről szóló 2016. évi XXIX. törvény határozza meg a szakértő feladatát, jogait, illetve kötelezettségeit.

A szakértői tevékenység célja

A szakértői tevékenység diagnosztikai folyamat, mely a szakértői (személyes) vizsgálatra és a korábbi eseményekre egyaránt vonatkozik. Célja, hogy a kirendelő szerv által megfogalmazott kérdésekre szakmai választ adjon, ezáltal segítve az igazságszolgáltatást. A pszichológusi és pszichiátriai szakértői vizsgálat részleteiben kitér a gyermek interperszonális kapcsolataira, felhasználva az iratanyagban szereplő adatokat (például korábbi szakértői véleményeket). A szakértő rálát az ügy menetére és viszonylag széles perspektívát kap a történésekről

7 A szabálysértésekről, a szabálysértési eljárásról és a szabálysértési nyilvántartási rendszerről szóló 2012. évi II. törvény 172. § (2) és (3) bekezdései.

8 Országos Igazságügyi Orvostani Intézet: 20. számú módszertani levél az igazságügyi pszichológus szakértők működési köréről és tevékenységéről. Országos Igazságügyi Orvostani Intézet: 10. számú módszertani levél az igazságügyi pszichológus szakértők működési köréről és tevékenységéről.

9 Országos Igazságügyi Orvostani Intézet: 5/2020 Módszertani levél az igazságügyi klinikai és mentálhigiéniai felnőtt- és gyermek szakpszichológia egyes szakértői vizsgálatairól.

és az abban szereplő személyekről. Mivel a bíróság döntésére jelentős hatást gyakorolhat a szakértői vélemény mint bizonyítási eszköz,¹⁰ komoly körültekintést igényel a szakértői vizsgálat, és a szakvélemény megfogalmazása.

A szakértői vizsgálat a kirendelői kérdések megismerésével kezdődik, s annak a szakértői véleményben való megválaszolásával zárul. A szakértői vélemény részletes explorációt, a vizsgálatok pontos dokumentációját, a felvett pszichológiai tesztek értékelését, valamint a pszichés állapot összefoglalását tartalmazza, kötelező tartalmi elemeit a Szaktv. 47. § (4) bekezdése, valamint szakmai szabályok határozzák meg. A szakértő nem ad visszajelzést az érintettnek, a szakvéleményt megküldi a kirendelő hatóságnak/bíróságnak, az érintettek ott élhetnek iratbetekintési jogukkal.

Az egyéb pszichodiagnosztikai folyamatoktól az különbözteti meg a szakértői vizsgálatot, hogy míg a klinikai vizsgálatok során az elsődleges cél a páciens megismerése, a kapcsolat kialakítása, addig az igazságügyi szakértői tevékenységgel a kirendelő szerv kérdéseinek megválaszolása a feladat.¹¹

Szakértői tevékenység a büntetőeljárás során

A nemi élet szabadsága és a nemi erkölcs elleni bűncselekmények esetében a sértettre és a gyanúsítotttra vonatkozó eltérő kérdések merülhetnek fel.

Sértettek esetében leggyakrabban a cselekmény elmondása során megjelenő élményszerűségét, a gyermek pszichoszexuális fejlődését, a traumatizáltságot, a gyermek személyiségfejlődését, az esetleges betanítotttságot, illetve a gyermek elkövetővel való érzelmi kapcsolatát vizsgálja.

Gyanúsított/vádott esetében pedig a személyiségstruktúrára, a pszichoszexuális fejlődésre, illetve a szexuális magatartás speciális eltéréseire vonatkoznak a kérdések.

A szakértői tevékenység során előforduló nehézségek

Már az első hazai gyermekpszichiátriai szakkönyv is kiemelt figyelmet szentel a szakértő szerepének olyan esetekben, amikor a „*gyermek elmondása alapján [...] a gyermek sérelmére*” követnek el (bűn)cselekményt, „*amelynek egyértelmű tárgyi bizonyítéka nincsen.*” A könyv ajánlása szerint: „*meg kell vizsgálni a gyermek szavahihetőségét, illetve indukció vagy patológiás jellegű pseudologia*

---

10 Be. 165. § c) pont.

11 Szaktv. 3. § (1) bekezdés.

*phantastica*¹² lehetőséget kell kizárni. Ez különösen a nem bizonyítható *sexualis vonatkozású atrocitások* esetében lehet jelentős.” (Böszörményi & Brunecker, 1979). Ezért különösen fontos jelentősége van az iratanyag áttanulmányozásának. Adatok hiányában a szakértő feladata az információk beszerzése.

A szakértői vizsgálatokat tovább szűkítve bizonyos bűncselekménytípusokra, még szűkebben a gyermekprostitúció áldozataira, mindenképp fel kell hívni a figyelmet néhány speciális jegyre. A gyermekprostitúciót érintő eljárások során a vizsgált kiskorúak jelentős szorongást élnek meg, mely különféle tünetben/viselkedésben jelenik meg (WHO, 2023). Például rejtőzködések a vizsgálat során, esetleg passzívan vagy aktívan ellenállhatnak. A szakember számára nehézséget jelenthet a bűncselekmény krízisfolyamatában történő vizsgálat, hiszen a fennálló erős szorongás sokszor gátja a kommunikációnak. Rendkívül jellemző a bántalmazott hallgatása, ezért különösen fontos a szakértő mindenre kiterjedő figyelme, hogy a szexuális bántalmazás tüneteit felismerje (Schneider, William, Waldfogel & Brooks-Gunn, 2013). Ilyen jel lehet például, hogy az ambivalens érzések miatt az áldozatok önmagukat hibáztatják, gyakran önmaguk ellen fordulnak (öngyilkosság, testi sértés, fájdalomkóros formájában). Jellemző a hangulatváltozás, a test beburkolása, a visszahúzódó magatartás, vagy ellenkezőleg: a túlzottan hivalkodó magatartás, illetve ezek gyakori váltakozása, a fokozott szexuális érdeklődés, továbbá az életkort meghaladó szexuális ismeretek megléte (Ciardha, Caoilte & Gormley, 2012).

A szakértők számára nehézséget jelent a szakértői szakmai attitűd megvalósítása. Azoknak, akik az igazságügyi szakértői tevékenység végzésével egyidőben terapeutaként is tevékenykednek vagy korábban végezték e tevékenységet, más attitűdöt és kommunikációt igénylő magatartásmódot kell megvalósítaniuk. A szakértői tevékenység kizárólag diagnosztikai munka, mely természetéből adódóan nem folytatódik, hiszen a legtöbb esetben egyszeri találkozás realizálódik a sértettel, esetleg a terhelttel. Míg a gyógyító munka során elfogadjuk a kliens személyes valóságát, szakértőként a realitás kerül fókuszba. Köteles a szakértő az ítéletmentes vizsgálatra és szakvélemény kialakítására, mert ha elfogult, a Be. 191. § (1) bekezdésének h) pontjában foglalt jogszabályi rendelkezés alapján szakértőként nem járhat el. A szakértői vizsgálat és a szakvélemény elkészítése során nagy szerep jut a konfabulációs¹³ jegyek detektálásának, hiszen a vizsgált személynek érdeke lehet a megtörtént események torzított interpretálása.

---

12 Kóros hazudozás.

13 Valótlan emlék valós emlékként való felidézése. Kriminálpszichológiai szempontból az emlékek felidézése során megjelenő emlékek kiegészítését, esetleg cseréjét eredményező folyamat, mely során az emlékek fantázia által kiegészített elemekkel bővülnek. A konfabuláció mint kriminálpszichológiai jelenség vizsgálata főként a tanúvallomások megbízhatóságának területére vonatkozik.

További nehézséget jelenthet a terhelt vagy a közvetlen környezet (például család, barátok) befolyásoló hatása, mely több területen érhető tetten.

A szakértői tevékenységet befolyásolhatják mentális zavarok (például skizofrénia, factitious zavar¹⁴), a legkülönbözőbb pszichopatológiák megjelenése, amelyek befolyásolják az elmondottak hitelességét, ezért megnehezítik a szakértői munkát (Spice, Viljoen, Jodi & Latzman, 2013).

Végül, de nem utolsó sorban a szakértőnek jogszabályi rendelkezésen alapuló kötelezettsége az objektív szakmai megállapítások megtétele, érzelmileg megterhelő helyzetek ellenére is. A szakértő professzionalizmusához hozzátartozik, hogy el tudja magát határolni érzelmeitől, annak érdekében, hogy a véleményében ne nyerjen teret szubjektivitás. A szimpátia, a harag, a düh, az ellenszenv és egyéb érzelmi állapotok felismerése és kezelése kiemelt jelentőségű.

Esettanulmány

„A gyermekprostitúcióra készítés, toborzás, vagy más haszonszerzési célzatú kizsákmányolásuk, a prostitúcióra kényszerítés, erőszakkal vagy fenyegetéssel éppúgy büntetés alá esik, mint a gyermekek prostitúciós célzatú használata, vásárlása, felajánlása. A prostitúcióhoz kapcsolódó más bűncselekmények tényállásaiban is léteznek a 18. év alattiak sérelmére elkövethető alakzatok, így a kerítés, a prostitúció elősegítése esetében, mintegy átfedve a gyermekprostitúció kihasználását. A közös bennük a gyermek prostituálttá válását segítő magatartások büntetése, míg a gyermekprostitúció kihasználása a kliensre összpontosít.” (Tamási, 2015).

Esettanulmányunkban egy gyermekkorú prostitúcióra kényszerítését mutatjuk be, akit fizikai erőszakot alkalmazva kényszerítettek a prostitúcióra. A következőkben bemutatásra kerülő részlet egy szakértői kirendelés alapján készült. Az eset publikálásával szeretnénk bemutatni a szakértői munka összetettségét és a gyermekprostitúció problémájának mélységét a gyermekkel készült vizsgálatra fókuszálva. Az esetrészlet valós, azonban az etikai elveknek eleget téve az adatokat és a történések egyes mozzanatait az anonimitás fenntartása érdekében megváltoztattuk. A vizsgálati személy hozzájárult a közléshez. Az esetből általános következtetések levonását nem tartjuk indokoltnak. Mivel a kirendelő kérdései meghatározzák a szakértői vizsgálat felépítését és folyamatát, az esettanulmányt ezek bemutatásával kezdjük:

---

14 Színlelt zavar.

A szakértőnek feltett kérdések

A kiskorú sértettnek milyen a személyiségszerkezete, értelmi képessége?

A sértett élményszerűen adja elő a vele történeteket, avagy hajlamos a hazudozásra, a helyzet manipulálására, taktikázásra?

Feltárható-e kóros hazudozásra utaló jel?

Tapasztalható-e nála befolyásoltság, megfélemlítettség?

A szakértő egyéb észrevétele.

Tényállás

A kirendelő bíróság által rendelkezésre bocsátott iratanyagból – a teljesség igénye nélkül – az alábbi dokumentációkban rögzítettek kerültek elsősorban feldolgozásra:

2018. 02. 16. – Vádirat, Fk.7889/2018/39. (az irat száma fiktív)

„... II. r. B. Márta vádlott rendszeresen járt Bécsbe, ahol prostitúciós tevékenységet végzett. I. r. P. János [...] vádlottak II. r. vádlott fiai. I. r. P. János 2017. tavaszán megismerkedett kk. N. Vivien [...] sértettel, aki [...] lakásotthonban élt [...] sértett [...] Megyei TEGYESZ [...] Befogadó- és Gyermekotthonába került elhelyezésre szökései miatt. A sértett még aznap engedély nélkül távozott az otthonból [...] I. r. P. János vádlott felajánlotta a sértettnek, hogy aludjon náluk [...] néhány napot ott töltött, majd [...] vádlott felvetette, hogy a sértett menjen vele Bécsbe. [...] Bécsben közölte vele, hogy »kurvának« vitte ki, majd miután a sértett közölte, hogy nem hajlandó önként prostitúciós tevékenység folytatására, I. r. P. János vádlott őt több alkalommal megütötte.”

Esetrészlet elhelyezése a vizsgálat folyamatában

Az esetrészlet a gyermekvizsgálatra vonatkozik, először a teljes iratanyagot és a kirendelő kérdéseit tanulmányoztuk. A vizsgálatot Tárnokiné dr. Törő Krisztina gyermek klinikai szakpszichológus és igazságügyi szakértő pszichológus és Dr. Sófi Gyula gyermekpszichiáter és igazságügyi szakértő végezte. A szülővel vagy a törvényes képviselővel (jelen esetben a gyám) még a gyermek vizsgálata előtt felvettük a fejlődési anamnézist. Abban az esetben, amikor a szakértői vizsgálat pszichiáter és pszichológus szakértő jelenlétét is igényli, úgy mindkét szakember jelen van a vizsgálaton annak érdekében, hogy a gyermek az események felidézésével ne terhelődjön a továbbiakban.

A gyermek és családja, körülmények, rövid előzmények

Vivien tizenhét éves kamaszlány. Mindkét szülő érettségivel és szakmával rendelkezik, az édesanya munkanélküli, az édesapa villanyszerelő. A gyermek kilencéves korában az édesanya a gyermekkel különköltözött, azonban tizenegy éves korától gyermekotthonban él két öccsével (akik a vizsgálat időpontjában 14 és 15 évesek), melyre az édesanya fokozott alkoholfogyasztása, illetve az apa mentális betegsége miatt került sor. Az édesapa vidéki nagyvárosban él, az édesanya Budapesten. A gyám által elmondottak szerint Vivien normál fejlődésű gyermek, bölcsődébe és óvodába könnyen beilleszkedett, mozgásfejlődése átlagos volt. Tanulmányi eredményei felső tagozatban kezdtek romlani családi körülményei miatt.

Gyermekvizsgálat

Vivien nevelőjével érkezett a szakértői vizsgálatra, szívesen jött be a szobába. A vizsgálat a rendelőben zajlott, először a váróban foglaltak helyet: gyermek és nevelő egymás mellett. Érkezésük után néhány perccel be is hívtuk Vivient, a nevelő pedig a váróban várt rá. Külseje átlagos tinédzserlány benyomását keltette, sportosan öltözött, farmert és sportcipőt viselt, arca némileg pattanásos, félhosszú barna hajú, mosolygós, soványabb testalkatú lány. Miután helyet foglalt a rendelőben, elmondtuk neki a vizsgálat kereteit, kiemelve azt, hogy szemben más pszichológiai/pszichiátriai vizsgálatokkal, ez nem marad közöttünk. Úgy tűnt, számára ezek a keretek ismertek, és nem jelentenek újdonságot. Személyes benyomásunk az volt, hogy a fiatal serdülőlány már várta ezt a beszélgetést, nyitott volt, várakozóan nézett. El is mosolyodott, amint kényelmesen elhelyezkedett a székben. Egymással szemben ültünk kényelmes székben (szakemberek és páciens), köztünk egy kisasztal. Mielőtt beszélgetni kezdtünk, felvettük a szemkontaktust, ami részéről bizalmat, szimpátiát tükrözött. Mi is visszamosolyogtunk rá. Azt érzékeljük, hogy Vivien a várakozó helyzetből megnyugodott, és képes arra, hogy elmondja problémáit. Úgy éreztük, hogy a szemkontaktus és a kölcsönös mosoly mindannyiunk részéről nagyban csökkentette a feszültséget. Megkérdeztük tőle, érti-e ezt a szituációt, vagy vannak-e kérdései? Visszakérdezett, hogy mindent leírunk-e, amit ő mond, mondtuk, hogy igen. Érdeklődött, hogy a szülei is olvasni fogják-e, mondtuk, hogy ezt előre nem tudjuk. Kapcsolatot könnyen kialakított ezt követően, barátságos volt, szívesen kommunikált, a vizsgálat folyamatában együttműködő volt. Az interjú során elmondta a traumák kapcsán megélt tapasztalatait (ezeket egy következő fejezetben ismertetjük). Viszonylag könnyen verbalizált, negatív érzéseiről

is tudott beszélni. Kiemelte, hogy várta már a szakértői vizsgálatot, ettől várja a helyzet megoldását, ami számára – elmondása alapján – azt jelentette, hogy ne kelljen találkoznia az elkövetővel. Elmondta, hogy korosztályában képes barátkozni, vannak az osztályban is barátai. Beszélt tanulmányi eredménye leomlásáról. (A korábbi pszichológiai vélemények alapján intellektusa az átlagos övezetben helyezkedett el.) A beszélgetés viszonylag jó hangulatban, bár feszülten telt, hiszen a téma nagy szorongást váltott ki a gyermekben. Az interjú után, ami körülbelül ötven percig tartott, szünet következett. Ezt követte a tesztek felvétele. A gyermekdiagnosztikai vizsgálat folyamán az explorációt követően Rorschach-tesztet, CBCL kérdőívet és DAS 21 kérdőívet alkalmaztunk.¹⁵

A gyermek korábbi traumái

Vivien beszámolt arról, hogy saját szülei már korai gyermekkorától kezdve fizikálisan is és verbálisan is bántalmazták. Továbbá rossz társaságba keveredett, ahol igen korán, 12 évesen alkoholhoz és kábítószerekhez nyúlt. Az édesanya alkoholfogyasztó magatartása egyrészt mintául is szolgált, másrészt pedig az anya a szenvedélye miatt nem tudott biztonságos kötődést nyújtani. Vivien elmondása szerint gyakran nem volt otthon étel, nem foglalkozott édesanyja a tanulmányi előmenetelével sem. Egyéb gondozási tevékenységek hiányáról is beszámolt az interjú során: például gyakran nem mosta ki édesanyja a ruháit, az iskolába rendre elfelejtette befizetni az ebédet. Később kimaradt az iskolából, ami hozzájárult ahhoz, hogy gyermekvédelmi szakellátásba kerüljön. A gyermekotthonban ismét rossz társaságba került, ahol hozzá tudott jutni drogokhoz, illetve a gyermekotthonos időszakban ismerkedett meg azzal a férfival is, aki őt prostitúcióra kényszerítette. Ebbe a férfibe Vivien először szerelmes volt, és azt várta tőle, hogy majd segít neki elkezdni az életét, de csalódott. A férfi gyakran bántalmazta, elsőként akkor, amikor visszautasította a prostitúciót.

Pszichés státusz

Életkorának megfelelően fejlett, közepesen táplált pubertáskorú lány. Ruházata tiszta, ápolat. Magatartása a vizsgálati helyzetnek megfelelő, viselkedése kissé maníros, időnként teátrálisabb. A konvenciókat tudja követni. Kommunikációja csekélyebb verbális készségeket tükröz, szókincse szűkebb, a nyelvtani szabályokat használja. Beszédértési nehézség valószínűsíthető. Arckifejezése, testtartása és gesztikulációi a szituációval, a közölt tartalommal kongruensek,

---

15 A tesztek eredményeit jelen tanulmányban nem mutatjuk be.

a kölcsönös társas kommunikáció fenntartására irányulnak. Tudata tiszta, orientációja életkornak és intellektusnak megfelelő szinten megtartott. Figyelme felkelthető, rögzíthető, terelhető. A célképzetet (mások szándékának megfigyelése, annak követése) átlagos mértékben tudja tartani. A vizsgálati szituációhoz, és a megbeszélte tematikához képest fokozottabb mértékű szorongásos testi tünetek észlelhetők. Gondolkodásában tartalmi vagy alaki eltérésre utaló adat nem tárható fel. Észrevevési zavar nincs. Memóriatartalmak nehézség nélkül felszínre hozhatók, emlékfelidésében emocionálisan megalapozott torzulás valószínűsíthető. Hangulata átlagövezetű. Intellektuális nívója az átlagövezet alacsonyabb tartományába esőnek imponál.

A szakértőnek feltett kérdésekre adott válaszok

A kérdésekre a következő válaszokat adtuk a szakértői vélemény utolsó pontjában.

Személyiségstruktúráját illetően megállapítható, hogy beszűkült, érdeklődése csekély, agresszivitása alacsony szintű, ugyanakkor viselkedése büntudatos, szorong. Intellektusa marginális, azaz a normál övezeten belül marad, de az átlagostól elmarad.

A sértett hajlamos arra, hogy a valóságosnál „többet” mondjon, kiszínezza a történéseket. Ugyanakkor az is megállapítható, hogy szexuális jellegű trauma nagy valószínűséggel érte. A vizsgálat során elmondta, hogy az egyik elkövetőbe szerelmes volt.

Kóros hazudozásra utaló jeleket a vizsgálat nem tárt fel.

Elmondása szerint fél az elkövetőktől. A pszichodiagnosztikai vizsgálatok szerint fokozottabb szorongás mutatható ki.

Egyéb releváns adat nem merült fel.

Következtetések

A kiskorú mind a bűncselekmény folyamán, mind a büntetőeljárás során is traumatizálódhat a traumatikus emlékek előhívása folyamán, ezt szándékoztunk szemléltetni tanulmányunkban. Az eset szemlélteti, hogy a gyermek prostituálásának oka az élettörténetével szoros összefüggésben van, internalizáló zavarai¹⁶ alátámasztásra kerültek. A szakértői vizsgálatok körülményeit tekintve a gyermek szakértői vizsgálata egy már elhúzódó vizsgálati időszakot követően valósult meg, mely a gyermek pszichés labilitását növelte. A kirendelő kérdések

---

16 Frusztráció, szorongás, félelem során kialakuló mentális zavar.

behatárolták a vizsgálat kereteit, ami nehézséget jelentett, hiszen bizonyos témákat, körülményeket részletesebben exploráltunk volna. Ennek ellenére a rendelkezésre álló idő alatt választ kaptunk a kirendelői kérdésekre.

A kapcsolat a vizsgált személyekkel összefügg az elméleti bevezetőben már felvázolt speciális keretekkel: a találkozás egyszeri, visszajelzés a vizsgált személynek nem történik, és a szakértő sem kap általában visszajelzést a kirendelő szervtől, például egy bírói döntéssel kapcsolatban. Jelen esetet tekintve, bár leírjuk javaslatainkat és benyújtjuk a bíróság felé, de valószínűleg nem fogjuk megtudni, hogy mi lesz a gyermek sorsa. Azaz kialakul egy intenzív kapcsolat, aminek nem lesz folytatása az adott helyzetben. Intrapszichés értelemben persze van folytatás, hiszen a szakértő még évek múlva is gondol arra a gyermekre. Ez az egyszeri, intenzív, különleges keretekkel rendelkező vizsgálat bennünk, pszichiáterekben és pszichológusokban is erős hatást vált ki. Ez az érzés a vizsgálat folyamán ambivalenciát vált ki pszichológusban/pszichiáterben és gyermekben egyaránt. Egyrésztől érzékelhetően jelen van egy olyan hatás, hogy mivel sosem találkozik többé az adott szakemberrel, talán őszintébb tud lenni. Mind a szakember mind a vizsgált gyermek részéről ugyanakkor érzékelhető, hogy egyetlen interjúba kell sűríteni a probléma lényegét, mintegy összegezni, aminek következtében a kapcsolat hirtelen intenzívvé válik. Tekintettel arra, hogy maga a vizsgálat egy döntéselőkészítésnek a része, ezért érzékelhető az is, hogy a gyermek egyfajta megmentő szerepet vetít a szakemberre, mivel bízik abban, hogy majd esetleg megváltoztatja az életét.

Serdülőkorban, ahogy a bemutatott esetben is, hatványozottan jelentkeznek a krízis negatív hatásai, hiszen a tinédzser számára ez a fejlődési korszak önmagában megterhelést, nagy életmódbeli változást jelent. Általában jellemző a meghatározhatatlan szomorúság, rosszkedv, magányosság érzése, mint ahogy az esetpéldában is előfordul. A szülőkkal való ambivalens viszony, az érzések gyakran változó volta és szélsőségessége életkori sajátosság. A serdülőkori krízis mint normatív krízis megjelenésében is változatos, akár egészen szélsőséges formákat is ölthet. A szakértői vélemény kialakításakor figyelembe vettük az életkori sajátosságokat, mert szinte lehetetlen konkretizálni, mi fakad abból, és mi a trauma, a bűncselekmény következménye. Jellemző traumák esetén általános, hogy a gyermekek iskolai teljesítménye leromlik, ennek azonban nem az értelmi képességek hiánya az oka, hanem az, hogy a gyermek minden energiáját leköti a megélt trauma, így nem képes kellő mértékben koncentrálni. Az, hogy a krízisállapot hatása a gyermekekre nézve mennyire lesz súlyos vagy maradandó az az életkorán felül két tényezőtől függ: a gyermek teherbíró képességétől (érvédő mechanizmusok fejlettsége, tanult problémamegoldási minták alkalmazásának fejlettsége), illetve attól, hogy a környezete mennyire

támogatja őt a továbblépésben, a regenerálódásban. Súlyos esetben, illetve, ha a gyermek védekező mechanizmusai és protektív faktorai nem elég hatékonyak, a gyermekkorban megélt trauma mint krízis akár öngyilkosságig, vagy annak kísérletéig is elvezethet (Shaw, Daniel & Emery, 1987).

A krízis folyamatában, az érzelmek kavalkádjában nehéz dolgozni, diagnosztizálni, objektívnek maradni. Minden egyes pszichológusi/pszichiátriai szakértői eset egy-egy súlyos emberi krízishez, nehézséghez kapcsolódik. Viszont a munka jelentősége vitathatatlan az igazságszolgáltatás folyamatában, valamint fontos, hogy a társszakmák is képet kaphassanak erről a munkafolyamatról, a szakértői dilemmákról. Mint ahogy az eset is megmutatta: ugyanazon gyermekek fordulhatnak gyógyító szakemberekhez is, akik korábban egy-egy szakértői vizsgálat résztvevői voltak. Esetpéldánk szemlélteti, hogy a gyermek a szexuális bűncselekmény folyamata miatt extrém mértékben traumatizált, ami különböző aspektusokban jelenik meg a vizsgálatok folyamán. Megjelenítettük azt is, hogy a szexuális abúzus folyamán megélt trauma, illetve az ezzel kapcsolatos érzések hogyan mutatkoznak meg. Mindezek mellett saját szubjektív, jellegzetesen a szakértői vizsgálatok során tapasztalható nehézségeinket igyekeztünk érzékeltetni, annak érdekében, hogy az olvasó egy tanulmány erejéig átélhesse a szakértők különleges, de számunkra izgalmas munkáját.

Összegzés

Az igazságügyi szakértő nem mindenható és nem tévedhetetlen, de kötelessége, hogy az objektív tények ismeretében alakítsa ki szakértői véleményét. Amikor a szakértői tevékenység fókuszában gyermek áll, hatványozottan jelenik meg a szakmai felelősség a vizsgálat legmagasabb szakmai színvonalon való teljesítése iránt, hiszen a nem szakszerű vizsgálat kimerítheti a rendszerbántalmazás tényét és másodlagos viktimizációt eredményezhet. Az igazságügyi pszichológusi szakma már felismerte hiányosságait és orvosolta azokat, létrehozva a hatályos Módszertani levéllel. Bízunk abban, hogy ennek fényében professzionális szakértői vélemények születnek.

Felhasznált irodalom

- Arata, C. (2000). From Child Victim to Adult Victim: A Model for Predicting Sexual Revictimization. *Child Maltreatment*, 5(1), 28–38. <https://doi.org/10.1177/1077559500005001004>
- Belovics E. (2014). A büntetőjogi felelősségre vonás akadályai. In Belovics E., Nagy F. & Tóth M. (Szerk.), *Büntetőjog I. Általános rész* (pp. 194–269). HVG-ORAC.
- Blaskó B. (2020). *Büntetőjog a gyakorlatban*. Ludovika Egyetemi Kiadó.
- Böszörményi Z. & Brunecker Gy. (1979). *A gyermekkor és az ifjúkor pszichiátriája*. Medicina.
- Ciardha, C. & Gormley, M. (2012). Using a Pictorial-Modified Stroop Task to Explore the Sexual Interests of Sexual Offenders Against Children. *Sex Abuse*, 24(2), 175–197. <https://doi.org/10.1177/1079063211407079>
- Farkas J., Sófi Gy. & Fekete M. (2020). Psychological Aspects of Restorative Justice. *Belügyi Szemle*, 68(2), 23–36. <https://doi.org/10.38146/BSZ.SPEC.2020.2.2>
- Farkas J. & Kengyel M. (2005). *Bizonyítás a polgári perben*. KJK.
- Haller J., Fogarasi M. & Farkas J. (2020). Szexuális bűncselekmények. In Haller J. (Szerk.), *Büntettek kriminálpszichológiája* (pp. 59–116). Ludovika Egyetemi Kiadó.
- Heron, J., Low, N. & Lewis, G. (2015). Social Factors Associated with Readiness for Sexual Activity in Adolescents: A Population-Based Cohort Study. *Archives of Sexual Behavior*, 44(3), 669–678. <https://doi.org/10.1007/s10508-013-0162-5>
- Marshall, C. (2011). Justice restorative. In Green, J. (Ed.), *Dictionary of scripture and ethics* (pp. 1–5). Baker Academic.
- Schneider, W., Waldfoegel, J. & Brooks-Gunn, J. (2013). The Great Recession and the risk for child maltreatment. *Child Abuse & Neglect*, 37(10), 721–729. <https://doi.org/10.1016/j.chiabu.2013.08.004>
- Shaw, D. S. & Emery, R. E. (1987). Parental conflict and other correlates of the adjustment of school age children whose parents have separated. *Journal of Abnormal Child Psychology*, 15(2), 269–281. <https://doi.org/10.1007/BF00916354>
- Spice, A., Viljoen, J. L. & Latzman, N. (2013). Risk and Protective Factors for Recidivism Among Juveniles Who Have Offended Sexually. *Sex Abuse*, 25(4), 347–369. <https://doi.org/10.1177/1079063212459086>
- Szük L. (1985). *Az Egyesült Nemzetek Hetedik Bűnmegelőzési Kongresszusa 1985, Milánó*. Tanulmánykötet 18. Igazságügyi Minisztérium.
- Tamási E. (2015). *Budapest – Prostitúció*. Országos Kriminológiai Intézet.

A cikkben található online hivatkozások

URL1: *Áldozatsegítő központok*. <https://vansegitseg.im.gov.hu/aldozatsegito-kozpontok/>

URL2: *Központi Statisztikai Hivatal (2021): Regisztrált bűncselekmények száma*. <https://www.ksh.hu/igazsagszolgalattas>

URL3: *World Health Organization: Guidelines for medico-legal care of victims of sexual violence. Geneva, WHO, 2003.* <https://apps.who.int/iris/handle/10665/42788>

Alkalmazott jogszabályok

66/1999. (XII. 25.) EüM rendelet a klinikai és mentálhigiéniai szakpszichológia, illetve a szakorvos, szakfőorvos, szakgyógyszerész és klinikai szakpszichológus szakképesítés megszerzéséről
2005. évi CXXXV. törvény a bűncselekmények áldozatainak segítéséről és az állami kárenyhítésről
9/2006. (II. 27.) IRM rendelet az igazságügyi szakértői szakterületekről, valamint az azokhoz kapcsolódó képzési és egyéb szakmai feltételekről
31/2008. (XII. 31.) IRM rendelet az igazságügyi szakértői működésről
1/2014. számú Polgári Jogegység Határozat
2016. évi XXIX. tv. az igazságügyi szakértői tevékenységről
2017. évi XC. törvény a büntetőeljárásról
18/2020 (VII. 21.) AB Határozat
Legfelsőbb Bíróság 17. sz. Irányelve a gyermek elhelyezésével kapcsolatos szempontokról
Országos Igazságügyi Orvostani Intézet: 10. számú módszertani levél az igazságügyi pszichológus szakértők működési köréről és tevékenységéről
Országos Igazságügyi Orvostani Intézet: 20. számú módszertani levél az igazságügyi pszichológus szakértők működési köréről és tevékenységéről
Országos Igazságügyi Orvostani Intézet: 5/2020 Módszertani levél az igazságügyi klinikai és mentálhigiéniai felnőtt- és gyermek szakpszichológia egyesszakértői vizsgálatairól

A cikk APA szabály szerinti hivatkozása

Sófi Gy., Törő K. & Csikós G. (2023). A pszichológiai és pszichiátriai szakértői tevékenység nehézségei a gyermekek sérelmére elkövetett nemi erkölcs elleni bűncselekmények büntetőeljárásában. *Belügyi Szemle*, 71(7), 1197–1219. <https://doi.org/10.38146/BSZ.2023.7.4>